

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Fecr Yayınları: 68

HADİS ve PSİKOLOJİ

Prof. Dr. Muhammed Osman Necati

Eserin özgün adı

“el-Hadisu'n-Nebeviyyetu ve İlmü'n-Nefs”

Çeviren

Doç. Dr. Mustafa IŞIK

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj & Kapak

FCR

Baskı, Cilt

AYDAN BASIM ve YAYIM LTD. ŞTİ.
Örnek Sanayi Sitesi Alinteri Bulvarı
364. Sokak No: 4 Ostim/ANKARA
Tel: 0312.354 46 27-28

1. Baskı: Aralık 2000

2. Baskı: Aralık 2008

3. Baskı: Şubat 2016

ISBN: 978-605-5482-93-0

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: (0312) 311 47 89
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

HADİS VE PSİKOLOJİ

Prof. Dr.

Muhammed Osman NECATİ

Çeviren: Doç. Dr. Mustafa IŞIK

Ankara 2016

MUHAMMED OSMAN NECATÎ

1914 - Hartum/Sudan doğumludur. Edebiyat Fakültesi Psikoloji bölümünden 1938 yılında mezun oldu. 1942'de yüksek lisansını tamamladı. Amerikan Yale Üniversitesi'ne giderek Psikoloji dalında tekrar yüksek lisans (1948) yaptı. 1952'de doktorasını tamamladı. Kahire Üniversitesi'nde bölümünün ilk hocası oldu. Kuveyt ve Suudî Arabistan/Riyad Üniversitelerinde çalıştı. Şairliği de vardır. 2000 yılında Kahire'de öldü.

Bazı eserleri:

Psikoloji ve Hayat.

İbn Sina'da Algı (eseri Melik Faysal Uluslararası İslami Araştırmalar-Psikoloji dalında ödül almıştır.)

Müslüman Bilginlerin Psikoloji Çalışmaları.

Kur'an ve Psikoloji (Fecr Yayınevi tarafından tercümesi yayınlanmıştır.)

Hadis ve Psikoloji (Fecr Yayınevi tarafından tercümesi yayınlanmıştır.)

İslam Psikolojisine Giriş.

Ayrıca kitabın sonundaki Yazarın Eserleri bölümüne bakınız.

İÇİNDEKİLER

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ-----	11
ÖNSÖZ-----	13

BİRİNCİ BÖLÜM

HADİSTE DAVRANIŞ GÜDÜLERİ -----	19
Fizyolojik/Organik Güdüler-----	20
Yaşama Güdüsü-----	20
Nesli Sürdürme/Var Olma Güdülleri-----	25
1-Cinsellik Güdüsü-----	25
2-Annelik Güdüsü-----	28
3-Sosyal-Psikolojik/Manevî Güdüler-----	29
a) İnanç/Din Güdüsü-----	29
b) Yarışma/Rekabet Güdüsü-----	32
c) Mülk Edinme Güdüsü-----	34
Güdü ve Heyecan/Duygular Arasındaki İlgî-----	35
Güdüler Arası Mücadele/Çatışma-----	36
Güdülere Hakim Olmak/Kontrol Altında Tutmak-----	43
Helal Yoldan Doyum Sağlama-----	44
Güdülerin Doyumunda Aşırı Gitmemek Yoluyla Doyum Sağlama-----	44
Cinsellik Güdüsünü Kontrol Altına Alma-----	47
Saldırganlık Güdüsüne Hakim Olma-----	53
Mülk Edinme Güdüsüne Hakim Olma-----	58
Güdü Sapması-----	61

İKİNCİ BÖLÜM

HADİSTE DUYGU VE HEYECAN	65
Sevgi	65
Allah Sevgisi	66
Rasûl Sevgisi	69
İnsan Sevgisi	71
Bütün Mahlukâtı Sevmek	78
Çocuk Sevgisi	79
Karşı Cinsi Sevmek	80
Mal Sevgisi	82
Korku	82
Öfke	85
Öfkenin Bedendeki Belirtileri	88
Öfkenin Düşünce ve Davranışlara Etkisi	89
Nefret	90
Hased	91
Kıskançlık	94
Hayâ/Utanma	95
Heyecan Duygusunu Kontrol Altına Alma	97
Öfkeyi Kontrol Altına Alma	99
Kin ve Nefreti Kontrol Altına Alma	103
Hased Duygusunu Kontrol Altına Alma	104
Kibir Duygusuna Hakim Olma	104
Kendini Beğenme Duygusunu Kontrol Altına Alma	105
Üzüntüyü Yenme	106

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HADİSTE ALGILAMA	109
Bilinen Duyu Organları Dışında Algılama/Altıncı His	110
Altıncı His ve İlham	117

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HADİSTE DÜŞÜNME-----	119
Düşünme Yanılsamaları/Hataları-----	123
1-Taklid, Hurafe ve Kuruntuya Kapılma -----	123
2-Delil Yetersizliği -----	124
Düşüncenin Olgunlaşması İçin Tartışma ve Diyalogun Önemi -----	126

BEŞİNCİ BÖLÜM

HADİSTE ÖĞRENME-----	127
Öğrenme Yolları-----	133
1-Anlatım ve Taklit/Model Alma -----	133
2-Sınama-Yanıлма -----	134
3-Şartlanma-----	135
4-Düşünme -----	137
Hadiste Öğrenme İlkeleri -----	139
1-Güdüleme -----	139
a) Özendirme ve Sakındırma İle Güdülerini Motive Etme-----	140
b) Kıssalarla Güdüyü Motive Etme-----	143
2-Ödüllendirme -----	148
3-Öğrenmenin Zamana Yayılması-----	153
4-Tekrar -----	154
5-Uygulamalı Eğitim ve Aktif Katılım-----	156
6-Dikkat -----	158
a) Dikkati Motive Etmede Yaşanan Olaylardan Yararlanma -----	158
b) Sorular Sorarak Dikkati Motive Etme -----	159
c) Misaller Vererek Dikkati Çekme/Örnek Olay Yöntemi -----	160
d) Şekillerden (Grafik/Diyagram)Yararlanma -----	163
7-Öğrenmede Aşama/Tedricilik-----	164

ALTINCI BÖLÜM

İLMİ LEDÜNNİ/TANRISAL BİLGİ-----	169
İlham ve Rüya -----	169
Öğrenmenin İki Yolu-----	171
Vahiy ve İlham -----	171
Nebiler Haricindeki Kişilere Vahiy ve İlham -----	173
Düş ve Rüya-----	177
Rüya-----	178
Düş ve Rüyaların Yorumu-----	182
Hadislerde Rüya Tabirleri/Yorumları -----	184

YEDİNCİ BÖLÜM

HADİSTE GELİŞME -----	189
Cenin/Embriyon Döneminde Gelişme-----	190
İşitme ve Görme-----	195
Erkek veya Kız Olması -----	197
Doğumdan Sonraki Gelişme Dönemleri -----	199
Ergenlik Çağı-----	202
Gelişme Ödevleri-----	205

SEKİZİNCİ BÖLÜM

HADİSTE KİŞİLİK-----	209
İnsanın Yaratılışı/Fıtrat -----	210
Kişilikte Denge -----	213
Bireysel Farklılıklar-----	214
Zeka Farkı-----	218
Kızgınlık Duygusu -----	220
Kalıtım ve Çevrenin Ferdi Farklılıklara Etkisi -----	220
Kalıtımın Etkisi -----	221
Çevrenin Etkisi -----	223
Kişilik Tipleri-----	226
Kişiliğin Değerlendirilmesi-----	228

DOKUZUNCU BÖLÜM

HADİSTE RUH SAĞLIĞI -----	231
Şahsiyetin Olgunlaşmasının Belirtileri -----	233
Kur'an ve Hadiste Ruh Sağlığı -----	236
Kişilikte Denge -----	236
Normal Kişilik ve Ruh Sağlığı -----	237
Ruh Sağlığını Gerçekleştirmede İslam'ın Metodu -----	238
1-Ruhî Yönü Güçlendiren Yöntem -----	239
a) Allah'a ve Birliğine İman, O'na Kul Olmak -----	239
b) Takva -----	240
c) İbadetler -----	241
2-Bedenî Yöne Hakim Olma Yöntemi -----	242
a) Güdüleri Kontrol Altında Tutma -----	242
b) Duygu ve Heyecanları Kontrol Altında Tutma -----	243
3-Ruh Sağlığı İçin Zorunlu Olan Huyları Eğitim Yöntemi -----	243
a) Kendini Güven İçinde Hissetme -----	245
b) Kendine Güvenme -----	246
c) Cesaretli Olma -----	247
d) Sorumluluk Duygusu Hissetmek -----	249
e) Olgun Kişilik Sahibi Olmak -----	251
f) Gözü Tok ve Kadere Razi Olmak -----	252
g) Sabır -----	253
1) İşini Tam ve Sağlam Yapmak -----	255
j) Vücut Sağlığına Dikkat -----	256
Kur'an ve Hadis Işığında Ruh Sağlığının Belirtileri -----	258

ONUNCU BÖLÜM

HADİSTE PSİKOTERAPİ -----	261
İnançla Psikoterapi -----	263
İbadetlerle Psikoterapi -----	268

1-Namazla Psikoterapi -----	270
2-Oruçla Psikoterapi -----	274
3-Hac ile Psikoterapi -----	276
4-Zikirle Psikoterapi-----	277
5-Kur'an'la Psikoterapi -----	282
6-Dua İle Psikoterapi-----	286
a) Kaygı, Keder ve Üzüntüyü Dua ile Psikoterapi-----	288
b) Uykusuzluk ve Uykuda Korkuyu Dua İle Psikoterapi-----	291
c) Unutmayı Dua İle Psikoterapi-----	292
d) Günahkarlık Duygusunu Dua ve Tesbihle Psikoterapi-----	293
e) Tevbe ile Psikoterapi-----	295
BİBLİYOGRAFYA/KAYNAKLAR -----	298
Yabancı Kaynaklar-----	303
Yazarın Eserleri-----	304

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Tercümelere “önsöz” yazılması, alışılmış bir davranış değildir. Ancak, söylenmesi gereken şeyler varsa, bunlar belirtildiğinde okuyucu eseri daha iyi kavrayacaksa, önsöz yazmak yararlı olur diye düşünüyoruz.

Bu eserin tercümesi, teknik bir tercümedir. Sıradan bir tercümeden farklı olarak Psikoloji ve Hadis formasyonu gerektirmektedir. Hadis formasyonunu belgelediğimiz Dr. unvanımızla, psikolojiyi ise “özel bir ilgi alanı”ndan sağladık. 20 yıllık bir eğitimci olarak, genellikle “Genel Psikoloji”, özellikle “Eğitim Psikolojisi”nin içinde bulunduk. Ayrıca tercüme sırasında, teknik kelimeler ve deyimleri açıklarken İngilizce-Fransızca-Arapça dillerinde hazırlanmış “Mu’cemu İlmî’n Nefs”,¹ adlı psikoloji sözlüğünden ve Arapça-İngilizce olarak hazırlanan “Mevsûatu İlmî’n Nefs”² adlı psikoloji ansiklopedisinden yararlandık. “Hatasız kul olmaz.” sözünden hareketle, bu tercümenin her yönüyle tenkit edilmesi bizi son derece memnun edecektir.

Daha önce, “Kur’an ve Psikoloji” kitabında ayetlere psikolojik bakış açısıyla yaklaşan yazar, ardından hadisleri bu açıdan gözden geçirmiştir.³ Anadili arapça olan yazarımız için “hadislerin dili” sorun oluşturmamıştır. Yazar, sahih/sağlam hadisleri seçme konusunda ise, ümmetin kabulüne mazhar olmuş “Kütüb-i Sitte”den⁴ “konularına göre” derlenmiş bazı eserlerden yararlanarak bu çalışmasını ortaya koymuştur.

¹ Akil, Fahir, Daru’l-İlm li’l-Melayin, 2. Baskı, Beyrut, 1977.

² Razuk, Esad, el-Müessesetü’l-Arabiyye li’d-Diraseti ve’n-Neşr, Beyrut, 1977.

³ Bunu niçin yaptığını “Önsöz”ünde açıklayacaktır. (Işık)

⁴ Buharî ve Müslim’in Sahih’leri, Tirmizî, Ebu Davud, Nesâî, İbnu Mâce’nin Sünen’lerinin topluca adı.

Biz âyet tercümelerinde, Hamdi Yazır'ın⁵ tercümesinden faydalandık. Bağlama uygun düştükçe ve dili ağır geldikçe, Süleyman Ateş'in tercümesinden⁶ iktibas yaptık. Bazen de biz tercümede bazı tasarruflarda bulunduk.

Eserde Kur'an-ı Kerim âyetlerinin yeri çoğunlukla verilmemişti. Okuyucunun aslına ulaşabilmesi için sûre ve âyet numaralarını verdik. Sûre numaralarının Roma rakamıyla verilmesi gibi bir gelenek var ancak hantal olması nedeniyle, normal rakamları kullanmayı yeğledik.

Tercüme sırasında, akademik olması açısından, eserde a-
dından bahsedilen bilgilerin ölüm tarihlerini hicrî/miladî, ya-
kın tarihte ölenleri sadece miladî olarak ekledik.

Hadislerin tercümesine gelince, genellikle ravi/sahabî ad-
larını, atladık. Çünkü ravi isimlerinin okuyucuya doğrudan bir
yararı yoktu.⁷ Tereddüd ettiğimiz bazı noktaları, ulaşabildiği-
miz bazı tercümelerden onayladık. Yararı olacağına inandığı-
mız bir/iki cümlelik açıklamaları, dipnotta (Işık) ekiyle verdik.

Eserin özgün adı "*el-Hadisü'n Nebeviyyetu ve İlmü'n Nefs*"
olup; tercüme, kitabın 1993'de yapılan, 2. baskısının tercüme-
sidir. Biz kısaca, "Hadis ve Psikoloji" diye tercüme ettik.

Tercüme çalışmalarım da bana çeşitli şekillerde yardımcı
olan herkese, özellikle tercümeyi okumak lütfunda bulunan
Doç. Dr. Ali Küşat Bey'e teşekkürlerimi arz ederim.

Dr. Mustafa IŞIK
Ağustos 1999/Talas

⁵ Yazır, Elmalılı M. Hamdi, Hak Dini, Kur'an Dili, (I-IX) Eser Kitabevi, İstanbul, ts.

⁶ Ateş, Süleyman, Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâli, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, ts.

⁷ Bu hususun tenkit edileceğini sanıyoruz. Ancak hadisler kitaplara geçtikten sonra senedlerin terkedilmesi ne kadar tarihî bir gerçeklik ise bu hususun da tercümemizde olduğu gibi, özellikle dolaylı eserlerde, artık zorunlu hale geldiğine inanıyoruz.

ÖNSÖZ

Uzun süredir ilgim, “İslam’ın İnsan Tasavvuru”nu⁸ iyice anlama, ruh ve beden sağlığına sahip şahsiyetleri oluşturan başlıca etkenleri bilerek İslam’ın bakış açısını kavrama, bozulma nedenlerini, sapma ve psikolojik hastalık sebeplerini bilme, davranışları düzeltme ve psikoterapi için sağlam metodları bulma, insanın mutluluk ve mutsuzluğunun nedenlerini bilme, mutlu, doyuma ulaşmış, güven içinde bir hayat yaşayabilmede insan için en güzel hayat tarzını bulmak amacıyla, Kur’an-ı Kerim ve Hadis-i Nebevî’deki psikolojik kavramları incelemeye yönelmişti. Bu bilgi, benim görüşüme göre, insan şahsiyetini iyi bir şekilde anlayabilmemiz için zorunludur. Bu sayede insanın bozulma, mutsuzluk ve ruhî/psikolojik hastalıklarının sebeplerini bilir; onu yönlendirme, düzeltme ve iyileştirmeye muktedir oluruz. Bu bilgi bize, modern psikolojinin insan ve onun ruhî hayatı konusunda ulaşmış olduğu verilere başvurma, bunun “İslam’ın İnsan Tasavvuru”yla örtüşen/uyuşan ve çelişen yönlerini, İslam kültürümüzün psikolojik hayat hususunda bizi ulaştırdığı gerçekleri bilmemize imkan verecektir.

Şimdilerde arap ve Müslüman üniversitelerinde okutulan psikoloji (anlayışı) kesinlikle Batı’dan alınmıştır. İnsanın tanımında, yapılan araştırmalar sonunda gerçek diye ortaya konan neticeler çoğunlukla, Müslüman olmayan batı toplumlarına dayanmaktadır. Bu yüzden, insan hakkındaki tasavvuru, hayat hakkındaki felsefesi, kültürü, ölçüleri ve değer yargıları kendine özgüdür.

⁸ (Tasavvuru’l-İslamiyyi li’l-İnsan) Kur’an ve Sünnet ışığında, yakalanması tasarlanan insan tipi amaçlanmaktadır. (Işık)

Batının insan tasavvuru, insanın hayata gönderilişi ve hayatın amacı, insanı bu noktaya götüren kültür, ölçüler, değer yargıları ve hayat felsefesi gibi batı insanının kafasındaki şeylerin çoğunlukla incelenen konuların, şüphe yok ki bu etkenlerin, bu toplumlarda yapılan psikolojik araştırmaların yönlendirilmesinde büyük etkisi vardır. Mesela, Sigmund Freud (1938)'un psikolojik hastalıkların sebeplerini araştırmasındaki özeninin dönüp dolaşıp cinsellik içgüdüsüne dayanması, çoğunlukla onun yaşadığı çağın kültürüyle; yaşadığı toplumun cinselliğe kötü bir nazarla bakması, "erdemli insanın karşı koyması gereken çirkin ve kötü bir iş" olarak görülmesiyle ilgilidir. Bu durum, Freud'un aşırı derecede cinselliğe ilgi göstermesini sağladı; bu yüzden psikolojik hastalıkların cinsellik içgüdüsünün engellenmesinden kaynaklandığını açıkladı.

Yine, çağdaş Amerikan kültürünün başarılı iş yapma konusunda yükselişi, üstünlük, başarılı olma ve rekâbette güçlü görülmesi, Amerikan toplumunda çözüme götüren nedenler çerçevesinde, yükselme arzusu ve rekabet konularında birçok araştırma yapılmasına neden olduğu da görülen şeylerdendir.

Yine, ruhî/dinî yönelişlere özen göstermekten uzaklaşan, hayatta maddî yönelişlerin baskın olduğu batı toplumlarında görülen, psikolojik araştırmaların maddî, biyolojik ve insan davranışları yönünden sosyal yönlerle ilgili konulara yöneldiği; ruhî yönler ve davranışlar üzerindeki etkisinin araştırılmasından uzak kalındığı görülmektedir.

Yine, modern psikoloji bilginlerinin, hayat felsefelerine hakim olan maddî yönelişe paralel yürüdüğü; din, iman ve ruhî yönlerin ruh sağlığı üzerindeki etkisini ihmal ettikleri; ruh sağlığının belirtilerini araştırmada ilgilerini ferdin sosyal ilişkilerden yararlanma ve maddî/dünyevî ihtiyaçlarına doyum sağlama gücü, işinde ve evlilik hayatındaki başarısı gibi günlük pratik hayatın birçok işinde yeterlilik ve etkinliğe yoğunlaştırmaları gözlenmektedir.

Aynı şekilde bunların, hayattaki maddî felsefelerine uygun hareket ederek, psikoterapideki çeşitli metodlar içinde yer alan dinî motifleri kullanmayı, psikolojik hastaların iyileştirilmesini sağlamakta önemsemedikleri görülmektedir.

Bu verdiğim birkaç misalden sonra, Müslüman olmayan batı toplumlarında gelişen modern psikoloji ilminin bazı kavramlarının “İslam’ın İnsan Tasavvuru”yla örtüşmediği açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden bizim bu kavramların birçoğunu gözden geçirmeye, “İslam’ın İnsan Tasavvuru” ışığında tartışmaya, İslamî kavramlarımızla uyuşması veya en azından çelişmemesi için bazı değişiklikler ve düzeltmeler yapmaya ihtiyacımız vardır.

“İslam’ın İnsan Tasavvuru”nu, kendilerinden yararlanarak doğru bir şekilde çıkarıp ortaya koyabileceğimiz esaslı iki kaynak, Kur’an-ı Kerim ve Hadis-i Nebevî’dir. Bu iki kaynaktan bulunan psikolojik kavramlar ve insanın psikolojik tabiatıyla ilgili hususları, “İslam’ın İnsan Tasavvuru”nu oluşturmak umuduyla, dikkatle inceledim. Bu tasavvur esas alınır, psikolojide yeni araştırmalara hareket noktası teşkil eder. Bu şekilde bir dizi araştırma yapıp sonuçta psikolojide yeni bir ekol oluşturmak ve adını “Psikolojide İslamî Ekol” koymak mümkün olur.

1982 yılında, Kur’an-ı Kerim’de geçen psikolojik kavramları ele alan, “el-Kur’anu ve İlmu’n Nefs” (Kur’an ve Psikoloji) adlı kitabımın birinci baskısı çıktı.⁹ O günden beri Hadis-i Nebevî’deki psikolojik kavramları inceledim. Bunun sonucu, elinizdeki bu kitabın, “el-Hadisü’n-Nebevî ve İlmu’n-Nefs” (Hadis-i Nebevî ve Psikoloji)nin hazırlanması oldu. Bu kitap, önceki kitap “el-Kur’an’u ve İlmu’n-Nefs”in tamamlayıcısı/devamı sayılır; ikisi birlikte bize “İslam’ın İnsan Tasavvuru” hakkında doğru bilgi vermektedir.

⁹ Yazarın bu eseri, Fecr Yayınları tarafından, Dr. Hayatî Aydın tercümesiyle, “Kur’an ve Psikoloji” adıyla, (Kasım 1998, Ankara) yayınlanmıştır. (Işık)

Bu kitap, insan davranışlarıyla ilgili Hadis-i Nebevî’de geçen, “davranış güdüleri, duygu ve heyecanlar, algılama, düşünme, gelişme, kişilik, ruh sağlığı, psikoterapi” gibi çeşitli yönleri sunar. Hadislerde geçen şeylerle bu konular ve psikoloji ilminin söyledikleri arasında, mümkün olduğu kadar mukayese yapılmıştır.

Hadislerin araştırılmasında, tanınmış ana hadis kitaplarından yararlandım. Bunlar: Sahih-i Buharî, Sahih-i Müslim, sünenlerden Ebû Davud, Tirmizî, Nesâî, İbnu Mâce, Darimî ve Ahmed b. Hanbel’in Müsned’idir. Hadisi bu kaynakların birinden, doğrudan aldığım zaman kaynağın ismini, cild ve sayfasını,¹⁰ varsa hadis numarasını yazdım. Eğer hadis Buharî ve Müslim’in her ikisinde de geçiyorsa (müttefeku’n aleyh) “Şeyhayn” dedim.¹¹ Hadislerin araştırılmasında ayrıca şu kaynaklardan da faydalandım:

1-Ebû Zekerriyya, Muhyiddin Yahya en-Nevevî’nin¹² Riyazu’s-Salihîn Min Kelami Seyyidi’l-Murselîn adlı eserinin Dr. Mustafa Said el-Hın ve arkadaşları tarafından şerhedilmiş hali olan “Nüzhetu’l-Müttekin Şerhu Riyazi’s-Salihîn Min Kelami Seyyidi’l-Murselîn”, Müessesetu’r-Risale, 7. Baskı, Beyrut, 1985. Kitabı “en-Nevevî” diye kaynak gösterdim.

2-İbnu’d Debiğ eş-Şeybanî diye tanınan Abdurrahman b. Ali; Teyşiru’l-Vusûl ilâ Camii’l-Usûl min Hadisi’r-Rasûl, Daru’l-Ma’rife, Beyrut, 1977; Eseri, “eş-Şeybanî” adıyla kaynak gösterdim.

¹⁰ Sayfa numarası konusunda yazara katılmıyoruz; çünkü tercümemiz sırasında ciltten sonra çok defa sayfa numaraları verilmeden hadis numarasına geçildiğini gördük. (Işık)

¹¹ Biz, Buharî ve Müslim şeklinde, ayrı ayrı yazdık. (Işık)

¹² Nevevî’nin bu eseri, ülkemizde, Diyanet İşleri Başkanlık Yayınları arasında, şerhsiz haliyle tercüme edilerek “Riyazu’s-Salihîn Tercümesi” adıyla, üç cild olarak yayınlanmış, birkaç baskısı yapılmıştır. (Işık)

3-eş-Şeyh Mansur Ali Nâsîf, et-Tâcu'l-Camii Li'l-Usûl Fi Ehadisi'r-Rasûl (s.a.s.), 4. Baskı, Daru'l-Fikr, Kahire, 1975; Eseri, "Nâsîf" diye gösterdim.¹³

4-el-Hafız Münzirî, Muhtasaru Sahih'i-Müslim, Thk: M. Nasıruddin Elbanî, ed-Daru'l-Kuveytiyye li't-Tıbaati ve'n-Neşr ve't-Tevzî, Kuveyt, 1969. Eseri, el-Münzirî diye gösterdim.

5-A. J. Wensinck, el-Mu'cemu'l-Müfehres Li Elfâz'l-Hadisi'n-Nebevî, Mektebet'u-Brill, Leiden, 1936; Esere, "Wensinck" adıyla işaret ettim.¹⁴

Son olarak, "Hadisler ışığında İslam'ın insan tasavvuru"na, mümkün olduğu kadar, doğru bir şekil vermeye çalıştığımı umuyorum. Eğer başardıysam, Allah'ın izniyle, iki sevap alacağım; eğer şaşırdıysam, çalışma ücreti olarak bir sevap alacağım.¹⁵ Ben, bu kitabı kendine yaklaşmama vesile kılması için, Yüce Allah'a dua ediyorum. O duaları işiten ve kabul edendir. Başarı Allah'tandır.

Hicrî 9 Şaban 1408

Miladî 27 Mayıs 1988

Muhammed Osman Necatî

¹³ Eserin ülkemizdeki tanınmış adı ve tercümesi "Tâc" diye bilindiğinden, biz yazar ismini kitap ismiyle değiştirerek "Tâc" diye gösterdik. (Işık)

¹⁴ Bu değerli çalışma hadis kitabı olmayıp, "Kütüb-i Sitt'e" (Altı Kitap) diye tanınan Buharî ve Müslim'in Sahih'leri, Tirmizî, Ebu Davud, Nesâî, İbnu Mâce'nin Sünen'leri yanında Malik'in Muvatta'ı ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde geçen hadisleri, önemli kelimelerinden hareketle, hangi eserde geçtiğini gösteren hadis fihristidir. Hadisciler arasında "Concordance" adıyla tanındığından, biz sadece "Con." kısaltmasıyla gösterdik.

¹⁵ Bu anlayışın kaynağı olan hadis, kitabın aslında sh. 147/Trc: 92/332'de geçmektedir. (Işık)